

Комунальний заклад Сумський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти

**Розвиток творчих здібностей дітей
дошкільного віку засобами
арт-освітніх технік образотворення**

Методичний посібник

Суми – 2021

*Рекомендовано до друку та практичного використання
вченою радою комунального закладу
Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
23. 06.2021 року, протокол № 7*

Рецензенти:

- Є. Ф. Ковтун* – старший викладач кафедри теорії і методики змісту освіти Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти;
Н. М. Горошко – завідувач Буринського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 1 «Ромашка» Буринської міської ради

Редактор:

- І. В. Удовиченко* – проректор з науково-педагогічної та методичної роботи Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, доктор педагогічних наук, доцент

Укладач:

- Л. Б. Міщенко* – методист з дошкільної освіти навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами арт-освітніх технік образотворення: методичний посібник / укл. Л. Б. Міщенко; за ред. І. В. Удовиченко. Суми. Ніко, 2021. 50 с.

У методичному посібнику розкриті питання сучасного підходу до мистецької освіти дітей дошкільного віку, відповідно до завдань освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» Базового компоненту дошкільної освіти. У посібнику наголошено на важливості художньо-розвивального середовища закладу дошкільної освіти як фактору розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, представлені мистецькі техніки в арт-освіті дітей дошкільного віку.

Методичний посібник стане у нагоді консультантам центрів професійного розвитку педагогічних працівників, які опікуються дошкільною освітою, керівникам, педагогічним працівникам закладів дошкільної освіти.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Мистецька освіта дітей дошкільного віку	5
Сучасні підходи до здійснення образотворчої діяльності дошкільників	12
Мистецька освіта у художньо-творчому розвитку дошкільників	18
Художньо-розвивальне середовище закладу дошкільної освіти як фактор розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку	22
Робота з кольором – сучасна інноваційна технологія освіти дошкільників (з досвіду роботи педагогів Сумського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 16 «Сонечко»)	24
Мистецькі техніки в арт – освіті дітей дошкільного віку	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50

ПЕРЕДМОВА

Процес реформування освіти в Україні надає розвитку творчих здібностей дитини – одному із пріоритетних значень серед сучасних завдань освіти.

Перед педагогічною наукою і практикою постає завдання пошуку найбільш ефективних шляхів розкриття творчого потенціалу особистості людини у період її зростання, що є актуальним як для освітньої системи в цілому, так і для дошкільної ланки зокрема, адже психолого-педагогічні дослідження доводять, що дошкільний вік є сенситивним періодом щодо розвитку творчих здібностей особистості [4].

Зміст Базового компоненту дошкільної освіти спрямовує освітній процес закладу дошкільної освіти на цілісний і загальний розвиток дитини, зацентровуючи увагу на важливій ролі розвитку індивідуальності дитини, її творчих здібностей у віковій періодизації, тим самим підкреслюючи значимість різних форм і видів художньо-продуктивної діяльності[4].

Важливим завданням Державного стандарту дошкільної освіти є створення умов для формування творчої, життєвокомпетентної особистості, здатної реалізувати власний потенціал у сучасному суспільстві.

Мистецька освіта для дітей дошкільного віку є ефективною формою естетично-художнього пізнання оточуючого світу. Саме завдяки мистецькій діяльності здійснюється ознайомлення дитини з національними та світовими надбаннями культури, які знайшли своє відображення у різних видах мистецтва.

У процесі мистецької діяльності у дітей розвиваються розумові здібності, сприймання світу, мислення та уява. Мистецька діяльність збагачує емоційну сферу і культуру почуттів дітей, створює умови для позитивних емоцій, чуттєвого сприйняття, формування системи духовних цінностей; стимулює особистісне зростання дитини, розвиває її творчі здібності. У такий спосіб, мистецька діяльність надихає дітей на активне художнє пізнання світу і відкриває простір для їхньої творчої самореалізації.

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мистецтво є своєрідним індикатором рівня культури суспільства загалом та особистості зокрема. Окрім того, воно здатне надихати, мотивувати й спонукати особистість до самовдосконалення. Тож, не випадково назва освітнього напрямку – «Дитина у світі мистецтва» – набула нового значення в останній редакції Базового компонента дошкільної освіти [4].

Головною метою мистецької освіти є, насамперед, гармонійний розвиток особистості, формування ціннісного ставлення до краси, загальної культури, що є основою моральності, а також творчого підходу до життя [4].

Мистецька освіта дошкільнят не має на меті виховання художників, музикантів, акторів. Проте, здібності, якості, компетентності, що формуються і розвиваються у дітей за допомогою різних видів мистецької діяльності, є інструментом творення дитини як особистості та збереження її унікальності. Залучення до мистецтва не лише збагачує особистий, індивідуальний досвід взаємодії дитини зі світом, а й допомагає їй навчитися розуміти внутрішній світ іншої особи. Такий досвід сприяє формуванню особистісної компетентності дошкільника, адже завдяки йому розвивається така базова характеристика особистості як емпатія.

У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти як державного стандарту дошкільної освіти мистецько-творчу компетентність визначено як здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів, емоційно-ціннісного ставлення до різних видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної діяльності. Введення дитини дошкільного віку у світ мистецтва передбачає: розвиток здатності емоційно-чуттєво сприймати об'єкти і явища довкілля; забезпечення умов для самовираження у процесі мистецької діяльності [4].

Реалізація завдань освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» передбачає залучення вихованців до різних видів мистецької діяльності в умовах, спеціально створених для розвитку їхніх здібностей; формування здатності до самовираження з пріоритетом розвитку емоційної сфери; спрямованість на набуття життєвих навичок під час освітньої та самостійної художньої діяльності. В основі організації мистецької освіти дітей дошкільного віку лежать принципи здоров'язбереження, естетичності, практичності, доцільності [4].

Види мистецької діяльності дітей дошкільного віку:

- художньо-продуктивна – малювання, ліплення, аплікація (створення образів за допомогою різних художніх матеріалів);
- музична – співи, слухання музики, музично-ритмічна та музично-ігрова діяльність, гра на дитячих музичних інструментах (візуалізація

образів музики та передача їх під час виконавської діяльності голосом, рухами, пластикою);

– театралізована – формування глядацької та виконавської культури на основі «занурення» в театральну атмосферу та створення і «проживання» образів персонажів у власній сценічній діяльності [4].

Самостійна художня діяльність – специфічний спосіб організації життєдіяльності дітей, зумовлений природною потребою дошкільнят в «інтимізації» буття, де дитина має не тільки можливість усамітнитися, а й час, який можна використати на власний розсуд, аби самостійно закріпити вже набутий досвід мистецьких дій, проявити чи певною мірою перевірити рівень своєї компетентності та самоствердитися. Така діяльність розгортається за ініціативою дітей, відповідає їхнім інтересам та потребам, вимагає особливого ставлення дорослого, його педагогічного супроводу. Кожен із видів мистецької діяльності передбачає вільні дії дитини у створеному педагогом просторі на основі інтуїтивного досвіду та реалізації творчого потенціалу, який є у кожного малюка [3].

Мистецька діяльність дітей дошкільного віку має бути процесом не лише зовнішньої дії, а й поступового опанування (розвитку та контролю) особистістю власних емоцій, руху від пізнання себе зовнішнього до відкриття свого внутрішнього світу. Тому пріоритетним у мистецькій діяльності є розвиток здатності дитини до усвідомлення своїх внутрішніх глибинних прагнень, уміння викликати в себе позитивні емоційні стани, почуття; переживати та відтворювати їх у художніх образах.

Педагогічні умови формування емоційно-ціннісного ставлення дитини до мистецтва та мистецьких видів діяльності:

– цілеспрямоване застосування заходів, спрямованих на розвиток емоційної сфери дошкільників;

– здатність педагога вміло, своєчасно і тактовно долати перешкоди, які стоять на шляху до пізнання краси;

– створення умов для сприймання дитиною краси через емоції, переживання («чудесний дотик до глибини душі»);

– апелювання до генетичного досвіду світосприйняття, що зумовлений первинністю зв'язку індивідуального розвитку з історією людства;

– урахування взаємозв'язку й залежності естетичного розвитку дитини від морального та інтелектуального;

– налагодження безпосереднього процесу спілкування дитини з реальними об'єктами і явищами довкілля та їхніми мистецькими образами [3].

Форми та методи формування мистецько-творчої компетентності

Формування мистецько-творчої компетентності передбачає розвиток у дитини таких якостей як спостережливість та емоційність. Провідним методом, спрямованим на набуття цих якостей, є «паузи споглядання» та «паузи вслуховування». Вони допомагають відчутти радість, здивування, зацікавлюють, дають можливість пізнати щось нове. У сприйманні краси

не можна поспішати – поспіх породжує байдужість [3]. Будь-яке захоплення починається з мовчазного вдивляння в об'єкт, адже в мовчанні іноді можна почути більше, ніж у словах. Таку можливість дають «паузи споглядання».

Щоб навчити дітей самостійно виокремлювати мальовничі куточки довкілля, бачити предмети в цікавих ракурсах, радимо використовувати прийом «Чарівна рамка». Запропонуйте дітям подивитися на світ довкола крізь «бінокль», «підзорну трубу», рамку, вирізану з кольорового картону (вона може мати будь-який розмір та геометричну форму: окружність, квадрат, прямокутник тощо). Ефективним є також ігровий прийом «Розглядання з різних точок». Нехай ваші вихованці подивляться на об'єкт зблизька, а потім із певної відстані, перемістившись лівіше, правіше. Використання цих прийомів допомагає сконцентрувати увагу дошкільників на певних об'єктах і явищах, дати їм можливість приміряти на себе роль художника, який знайшов цікавий об'єкт для відтворення, та пережити мить народження творчого задуму, який потім «оживе» у дитячій діяльності. Паузи вслуховування дають змогу почути розмаїття звуків природного й соціального довкілля та є основою розвитку музичного слуху. Результати таких спостережень можна фіксувати у «щоденнику мистецьких вражень» (груповому, у закладі дошкільної освіти, сімейному), який спонукає дітей та дорослих не лише вдивлятися і вслухатися в довкілля у пошуках вражень, а й розширювати коло споглядання, відвідуючи мистецькі заклади (театр, музей, галерею, філармонію, виставковий центр тощо). Дорослі ведуть записи, а діти – відтворюють враження в малюнках, піктограмах, емопозначках тощо [3].

Словесні методи: мистецтвознавча розповідь; обговорення; діалог і полілог; заохочення; порада [3].

Практичні методи: експериментування з матеріалами, інструментами, звуками, формами, атрибутами; створення образу в різних видах мистецької діяльності; вправління в мистецьких техніках (малювання, ліплення, аплікація, спів тощо) [3].

Забезпечення умов для самовираження кожної дитини у мистецькій діяльності передбачає емоційне «занурення» до середовища, наповненого різноманітними матеріалами для творчості, які дитина вибирає за власним бажанням і які допомагають реалізувати задуми щодо створення художнього образу. Завдання дорослого – організувати вільний доступ до матеріалів, за допомогою яких дитина виражає свій внутрішній стан (щось сокровенне й особисте), формує власні уявлення про світ, та допомогти їй усвідомити і запам'ятати власні відчуття.

Мистецьке або художньо-педагогічне спілкування – особлива, емоційно зорієнтована форма спілкування на основі мистецької діяльності. Вона передбачає інтегровану мистецьку діяльність, у якій одна – образотворча (малювання, ліплення, аплікація), музична, театралізована – може домінувати. Пріоритетом такого спілкування є створення дітьми образів за допомогою самостійно вибраних засобів, способів, матеріалів.

Існують види мистецьких, або художньо-педагогічних спілкувань: теоретичні, які розкривають дидактико-методичні основи; практичні, спрямовані на образотворення в різних видах мистецької діяльності, які можуть проводитися у форматі майстерні («Майстерня художника», «Гончарна майстерня», «Дизайнерська майстерня», «Майстерня звуків», «Акторська майстерня», «Театральна майстерня» тощо); інтегровані (грунтуються на синтезі та взаємодії різних видів мистецтва) [2].

Алгоритм мистецьких спілкувань має таку структуру:

- визначення теми;
- добір відповідного матеріалу (обладнання, забезпечення);
- мотивація дітей (створення інтриги);
- продумування рефлексійних тематичних полілогів;
- визначення методів і прийомів роботи із «зерном образу»;
- конкретизація умов для вибору дітьми інструментів створення художнього образу (художньо-продуктивного, музичного, театралізованого);
- вибір прийомів стимулювання дітей до створення образу (з урахуванням вікових особливостей);
- визначення формату презентації дитячих робіт (вистава, концерт, виставка, вернісаж, колаж тощо);
- пошук емоційно орієнтованих прийомів закріплення вражень (підсумкова рефлексія) [3].

Етапи мистецьких занять.

I. Проєктивний.

II. Діяльнісний.

III. Результативно-аналітичний [3].

Серед інших форм роботи, спрямованих на формування мистецько-творчої компетентності – артпроєкти, ігри, екскурсії, прогулянки, перегляди фільмів, телепередач, вистав, свята, розваги, концерти, фестивалі, шоу-програми та ін. [3].

Засоби формування мистецько-творчої компетентності

Естетика побуту (естетичне оформлення простору вчить дитину відчувати й усвідомлювати красу життя, спонукати створювати і берегти її). Художнє оформлення дошкільного закладу зумовлюється змістом освітньої діяльності, вимогами щодо охорони життя і зміцнення здоров'я дітей, їх естетичного розвитку. Обов'язково слід звертати увагу на меблі, іграшки. Бажано використовувати не лише елементи декору (репродукції творів живопису, скульптури малих форм та ін.), а й малюнки, вироби дітей, батьків та педагогів. Естетика побуту також має сприяти формуванню в дітей певних норм столового етикету, як-от використання гарних скатертин, серветок, посуду, столових приборів та ін. [1].

Мистецтво (зустріч із мистецтвом дає можливість по новому подивитися на буденні речі; сприяє розвитку в дітей естетичних почуттів та формуванню на їх основі естетичного ставлення до природного та

соціального довкілля; розвиває здатність отримувати естетичне задоволення від сприймання краси; підтримує інтерес до сприймання краси життя, що акумульована у творах мистецтва) [1].

Твори образотворчого мистецтва використовують в оформленні побуту, під час освітньої та самостійної художньої діяльності. Це – твори живопису (портрети, натюрморти, пейзажі), графіки (естампи, гравюри, офорти, книжкові ілюстрації), малі скульптурні форми (вироби з фаянсу, гіпсу, дерева), твори декоративно-ужиткового мистецтва (кераміка, художнє скло, народні декоративні вироби та ін.).

Музику використовують як універсальний засіб впливу на розвиток дитячої особистості. У повсякденному житті діти сприймають музику пасивно, адже вона є тлом, звучить неголосно, на другому плані. Проте, – це не означає, що від такого сприймання немає користі – вплив музики все одно залишається безпосереднім. Музичний супровід доречно застосовувати під час освітньої, ігрової, самостійної художньої діяльності, а також ранкового прийому дітей, вдягання на прогулянку, підготовки до денного сну, прийому їжі, збирання додому.

Мистецтво театру спрямоване на розвиток у дитини глядацької культури: здатності переносити естетичні оцінки з конкретного твору на інші види мистецтва; усвідомлено сприймати форму та зміст твору, його мораль, «зерно образу»; інтерпретувати сенс, які автор вклав у твір, режисерську концепцію та акторське виконання; співпереживати дійовим особам; готовності до рефлексії (особистісних оцінок вистави, дій персонажів, власних вражень та емоцій); спроможності використовувати набутий поведінковий досвід та емоційно проявлятися у власному житті.

Природа (краса природи – перша і найдоступніша краса для людини – сприяє формуванню уявлень про прекрасне, навичок мистецької діяльності, розвитку естетичних оцінок, переживань і смаків, створює широкі можливості для накопичення в дітей естетичних вражень, інтенсивного розвитку в них чуття кольору, тону, об'єму, контуру, перспективи). Об'єкти та явища природи є подразниками, які стимулюють зорові, слухові, нюхові й тактильні переживання, необхідні для формування мистецької компетентності [5].

*Педагогічний супровід освітнього напрямку
«Дитина у світі мистецтва»*

Визначальним принципом педагогічного супроводу освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» є формування ціннісного ставлення до продуктів мистецької діяльності та сприяння їх привласненню дитиною. Усе, що робить дитина на мистецьких заняттях, має відповідати її життєвим запитам, бути спрямованим на формування життєвих навичок і особистісної компетентності. Дитина має зрозуміти, для чого та чи інша діяльність потрібна їй у житті. Ідеться не про прагматизм, адже одна з найголовніших функцій мистецтва – гедоністична (отримання насолоди). Проте, мотивація краще спрацьовує у випадку, коли дитина бачить значущий результат мистецької діяльності (наприклад, засвоюючи

прийоми ліплення під час занять із кулінарного мистецтва, декоруючи приміщення до свята, виконуючи роль у виставі тощо).

У процесі мистецької діяльності (художньо-продуктивної, музичної, театралізованої) дитина створює продукт – певний образ. Він може бути матеріальним (картина, колаж, виріб із тіста, глини тощо) або нематеріальним (пісня, танець, театральний образ, пластичний етюд). Проте, він завжди привласнений дитиною, оскільки це – спосіб маленької особистості заявити про себе. Опановуючи мову символів у різних видах мистецтва, діти створюють образи для дослідження своїх талантів та формують власне ставлення до світу. У цьому й проявляється їхня залученість у життя.

У мистецьких видах діяльності у дітей формуються навички, які стануть базовими для дорослого життя: уміння слухати і чути, дивитися і бачити, естетичний смак, основи декорування, розвиваються дрібна моторика (як основа підготовки руки до письма), інтонаційна та емоційна виразність мовлення, пластичність, чуття ритму (яке є основою читання і письма), засвоюються правила етикету тощо. Виведенню мистецької освіти дітей дошкільного віку на якісно новий рівень сприяє мистецька рефлексія для педагогів – власної діяльності (особистісна і професійна) та взаємодії з вихованцями (індивідуальна й колективна); для дітей – процесу мистецької діяльності і власного емоційного стану під час сприймання твору мистецтва або власної мистецької діяльності (ретроспективна, ситуаційна, перспективна).

Очевидно, що передумовою формування мистецької рефлексії дитини є залучення всіх учасників освітнього процесу до активної взаємодії та саморозвитку, організація в закладі дошкільної освіти творчо-розвивального простору. Такий простір, з одного боку, забезпечує умови для прояву творчості як необхідної базової якості педагога, його самопізнання, розвитку і розкриття як особистості, створення нових соціально значущих духовних цінностей; з іншого – є по суті моделлю взаємодії «педагог – дитина», яку вихователь приймає і розуміє, усвідомлюючи свою роль та позицію вихованця, ураховуючи ризики та труднощі й шукаючи оптимальні шляхи їх розв'язання [5].

Залучення дітей до мистецтва забезпечує розвиток їхньої пізнавальної активності, емоційного інтелекту, створює умови для самореалізації та самовираження під час створення образів, що виключає наслідування зразка, шаблонність, стереотипність, нав'язування дорослим певних способів дій. Дитина має право вибору, пошуку власних шляхів у мистецькій діяльності. Вона проявляє своє особистісне ставлення до того, що пропонує педагог, і може погодитися або не погодитися із цим [5].

Навчання без зразка є принциповим для реалізації освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва». Дитина унікальна за своєю природою, у неї є безліч способів сприймання предметів та явищ довкілля і, відповідно, їх фіксування. Проте, дошкільники часто втрачають свою унікальність, стаючи «жертвами» упереджених, стереотипних дій з боку

дорослих. Серед таких найпоширенішою є вимога щодо використання зразків в освітньому процесі (наслідування зразка вихователя в образотворчості; прямого копіювання дій дорослого в інших видах діяльності). Наявність таких зразків призводить до продукування «робіт під копірку», гасить бажання уявляти, фантазувати, розмірковувати, знищує творче начало. Наслідуючи дії дорослого, дитина копіює і його світорозуміння. Мета освітнього напрямку «Дитина у сіті мистецтва» – допомогти дитині створити власну картину світу, відображаючи свої враження від нього в художніх образах. У цьому допоможе правило: образ створюється від предмета, об’єкта, явища через передачу його характерних ознак, але образ може бути створений і з хаосу й лише потім набути тематичного вигляду. Яскравим прикладом цього в малюванні може бути кляксографія, у музиці – какофонія звучання дитячих музичних інструментів, яка перетворюється на «майстерню звуків», у театралізованій діяльності – маніпуляції з різними атрибутами, що трансформуються в театралізовану гру. Пріоритетне завдання педагога – допомогти дитині усвідомити, що вона хоче донести своїм образом. Без відповіді на це питання створити образ неможливо. Також педагогу варто усвідомити, що створювати образ – це не те саме, що відтворювати певний об’єкт або явище. Це означає передусім передавати його ознаки, спираючись на пережиті емоційні враження, які формуються в результаті візуального, аудіального, тактильного, кінестетичного та емоційного контакту [5].

Мистецько-творча компетентність дитини формується як результат реалізації емоційно орієнтованої моделі мистецької освіти. Її основою є діалогічність як спосіб існування та розвитку особистості, що передбачає: емоційну взаємодію з іншою особистістю; здатність створювати художні образи, засновані на особистісній якості образного пізнання світу; спільну діяльність дорослого і дитини в мистецькому середовищі [5].

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дитяча творчість є напруженою роботою, якій передують тривалий період накопичення вражень про навколишній світ, сприйняття, аналізу явищ, подій, усвідомлення власного ставлення до них. Для дитини-дошкільника пізнання навколишнього світу складає сенс її життя, творчість є продуктом цього пізнання [5].

Образотворча діяльність передбачає організацію освітнього процесу з формування знань, умінь, навичок, почуттів, інтересів, потреб, оцінок і смаків, які здебільшого реалізуються на заняттях з малювання, ліплення, аплікації.

Реалізуючи освітню лінію «Дитина у світі мистецтва», рекомендуємо педагогам закладів дошкільної освіти здійснювати формування мистецько-творчої компетентності дитини дошкільного віку, яка полягає у:

- виявленні інтересу до різних видів візуального мистецтва (декоративно-ужиткового, живопису, графіки, скульптури, архітектури, дизайну);

- відображенні в образотворчій діяльності (малюванні, ліпленні, аплікації, конструюванні) власних життєвих вражень, почуттів;

- володінні технічними прийомами роботи з різними матеріалами, елементарною художньою майстерністю;

- створенні образу різними засобами і техніками, творчому застосуванні виражальних можливостей лінії, кольору, композиції, ритму для реалізації свого задуму;

- застосуванні дизайнерських умінь у грі та побуті;

- вмінні фантазувати, експериментувати (змішуючи кольори, вигадуючи оригінальну композицію, змінюючи і створюючи нові форми) [5].

Звертаємо увагу педагогів закладів дошкільної освіти, що показниками засвоєння змісту завдань образотворчої діяльності, відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти, для дітей дошкільного віку є:

- уявлення про особливості образотворчого мистецтва, його види, їх основні спільні та відмінні риси;

- сприйняття творів образотворчого мистецтва, його образу з позиції краси, здатної відчувати насолоду від його споглядання;

- емоційно-ціннісне ставлення до проявів краси в житті;

- визначення основних жанрів образотворчого мистецтва (пейзаж, портрет, натюрморт, казковий, анімалістичний, побутовий жанр);

- володіння комунікативними навичками спілкування з приводу змісту і краси твору образотворчого мистецтва, його засобів;

- позитивне наслідування зразків образотворчого мистецтва;

– інтегрування у творчих завданнях власних інтересів, уподобань, цінностей, набутого художнього досвіду сприйняття і відтворення прекрасного (уміння, навички);

– розрізнення виражальних засобів та жанрів живопису, графіки, художнього зображення;

– знаходження та створення різноманітних композиційних рішень, виокремлення головного в малюнку, передавання особливостей художніх образів героїв, деталей їх одягу, аксесуарів, предметів побуту;

– знання характерних особливостей та засобів художньої виразності різних видів образотворчої діяльності (малювання, ліплення, аплікація, робота з природним матеріалом);

– володіння технічними прийомами та методами роботи;

– уміння ліпити з натури, по пам'яті, за уявленням та уявою;

– самостійне створення образів, скульптурних груп; ліплення різних іграшок, посуду, прикрашання їх візерунками, розписом;

– одержання задоволення від процесу та результату творення, застосовування набутого творчого досвіду в ігрових, побутових, святкових умовах життя; виявляє ініціативу, естетичне ставлення, зацікавленість та прагнення привернути увагу до результатів своєї діяльності;

– наявність елементарних уявлень про дизайн;

– долучення до оформлення приміщення, оздоблення одягу та предметів побуту елементами вже готового або власноруч створеного декору; виявлення інтересу до професії дизайнера [5].

Урахування сучасних вимог щодо організації образотворчої діяльності дозволить задовольнити потреби дитини в продуктивній творчості, сформувати технічні уміння і навички, збагатити та розвинути емоційний інтелект, прищепити культуру почуттів і систему духовних цінностей та вплине на розвиток творчих здібностей дошкільників [5].

Для успішного розвитку творчості необхідно активізувати в дитини всі канали сприймання, тобто акумулювати рецептори творчості. Чим більше органів чуття беруть участь у сприйманні довкілля, тим повнішими будуть уявлення дитини та глибшими її пізнання. Стимуляція всіх органів чуття у роботі з дітьми сприяє пробудженню особистісного потенціалу та здібностей дітей дошкільного віку, розвитку в них емоційного інтелекту, ініціюванню ними індивідуальних освітніх траєкторій та шляхів особистісного розвитку, процесу самотворення, максимальному зростанню засвоєння інформації, порівняно з традиційними методами, де задіяні один-два сенсорні канали. Стимулюючи один з органів відчуттів створюється ланцюгова реакція пізнавальної діяльності дитини: побачити, доторкнутися, понюхати, видобути звук, спробувати на смак [6].

Завдяки вище зазначеним підходам, важливого значення набуває арт-освіта дітей дошкільного віку. Арт-освіта дає можливість поєднувати різні види і форми образотворення; використовувати різноманітні техніки, засоби, художні і нетрадиційні матеріали; відмовитися від поділу занять на

малювання, ліплення й аплікацію, оскільки образотворення передбачає ініціативу дітей та опору на власні бажання у виборі матеріалів [6].

Важливого значення в арт-освіті набуває вживання в роботі з дітьми, поряд зі звичним для них терміном «малювання», поняття «живопис», що не лише звучить під час художньо-педагогічного спілкування за картиною, а й означає процес створення дітьми власних образів довкілля як спосіб самовираження за допомогою фарб та інших матеріалів.

Арт-освітня діяльність передбачає організацію освітнього процесу з формування знань, умінь, навичок, почуттів, інтересів, потреб, оцінок і смаків, які здебільшого реалізуються на заняттях з малювання, ліплення, аплікації. Зміст діяльності, у такий спосіб, вибудовується за такими напрямками: формування почуття краси в її різних проявах (у житті, природі, вчинках і творчості людей); формування ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва; розвиток творчих здібностей; формування елементарних трудових, технологічних та художньо-продуктивних навичок, виховання самостійності, культури та безпеки праці [6].

В арт-освітній діяльності, поряд із такими її значущими для дитини видами як малювання, ліплення й аплікація, важливим є живопис як ефективний засіб формування базових якостей особистості.

Заняття живописом як видом образотворчої діяльності забезпечує розвиток пізнавальної активності, емоційного інтелекту малят, створює умови для їхньої самореалізації. Такі заняття створюють умови для поступового оволодіння (розвитку і контролю) особистістю власними емоціями, пізнання свого внутрішнього світу, дають можливість розвинути здатність до усвідомлення своїх внутрішніх глибинних прагнень, уміння створювати позитивні емоційні стани, відчуття, переживання та відтворювати їх у художніх образах [6].

Звертаємо увагу педагогів закладів дошкільної освіти, що підготовчий етап з ознайомлення з творами живопису розпочинається з дітьми молодшого віку та продовжується з дітьми середнього, старшого дошкільного віку. Важливо, під час організації освітнього процесу, виконувати завдання для ознайомлення з творами живопису з дітьми молодшого та середнього дошкільного віку, зокрема:

- зацікавлювати малят картинами різних жанрів (натюрморт, пейзаж, портрет, казково-билинний);
- формувати елементарні уявлення про жанри живопису;
- спонукати вирізняти засоби виразності: колір, колорит, перспективу, композицію;
- ознайомлювати дітей із доступними їхньому віку цікавими фактами про художників;
- створювати умови для розвитку в дітей уяви, мислення, стимулювати бажання сприймати та самостійно оцінювати твори мистецтва під час художньо-педагогічного спілкування за картинами;

- мотивувати малят до чуттєвого сприймання змісту картин;
- надавати свободу у висловлюванні власних суджень, міркувань, вражень від творів живопису;
- формувати естетичне ставлення до мистецтва загалом та до живопису зокрема [6].

З дітьми старшого дошкільного віку доцільно реалізовувати такі завдання для ознайомлення з творами живопису:

- продовжувати зацікавлювати дітей картинами різних жанрів (натюрморт, пейзаж, портрет, казково-билинний);
- спонукати вирізняти знайомі жанри живопису та засоби виразності: колір, колорит, перспективу, композицію;
- розповідати дітям доступні їхньому віку цікаві факти про художників;
- створювати умови для розвитку в дітей уяви, мислення, стимулювати бажання сприймати та самостійно оцінювати твори мистецтва під час художньо-педагогічного спілкування за картинами;
- мотивувати дітей до чуттєвого сприймання змісту картин;
- формувати навички «оживлення» творів живопису: використовувати елементи театралізації осучаснення сюжетів класичних творів живопису, перевтілення в персонажів картин;
- надавати можливість вільно висловлювати судження, міркування, враження від творів живопису;
- ознайомлювати дітей із мистецтвом графіка, створення декорацій;
- стимулювати осмислення дітьми художнього образу та формулювання естетичних суджень;
- підтримувати бажання розглядати репродукції творів живопису;
- формувати естетичне ставлення до мистецтв загалом та до творів живопису зокрема [6]:

Пропонуємо структуру сучасного заняття з образотворчої діяльності. Сучасне заняття з образотворчої діяльності може складатися з таких етапів [6].

- мотивація до заняття:

Варіант 1. Сядьте на килимок і покличте малят до себе, почніть розповідь

Варіант 2. Почніть мовчки займатися якоюсь справою.

Варіант 3. Стимулом до мистецького заняття може стати обстеження різних предметів.

- проєктний:

I етап – вибір дітьми тих засобів, способів дій, за допомогою яких вони творитимуть, зацікавленні темою; зануренні у тему.

- діяльнісний етап:

II етап – вільна творча діяльність дітей та вихователя, яка не передбачає наявності зразка, (ознайомлення з засобами, прийомами, процесом зображення).

Наприклад, під час занять живописом дерево можна зобразити рухами, голосом, мелодією, пластичним етюдом, намалювати відбитком засушеного дерев'яного або будь-якої іншої рослини; ватними паличками, зв'язавши їх у пучечок; зібганим папером; відбитком долоньки тощо). Увага акцентується на захопленості й умінні педагога будувати стосунки з дітьми на основі спільного пошуку свободи та краси самовираження.

На цьому етапі важливим є самовираження дитини. Воно досягається шляхом створення образу, який виключає наслідування зразка, шаблонність, стереотипність.

– результативно-аналітичний етап (підбиття підсумків):

III етап – переживання дітьми емоційного задоволення від процесу образотворення. Мета цього етапу досягається за допомогою емоційних стимулів: похвала і вдячність вихователя, компліменти малят одне одному за результатами діяльності, вербальна презентація ними результатів утілення творчого задуму, виставки завершених робіт, демонстрація результатів батькам. Варто наголосити: не кожне заняття може мати завершений результат, – адже діти можуть створювати образи впродовж кількох занять.

Наприклад: пропонуємо вихователям спробувати проводити мистецькі заняття як форму художньо-педагогічного спілкування, де не буде чіткого розподілу на види мистецької діяльності. Натомість, пріоритетом може стати створення дітьми образів із самостійно обраних матеріалів.

Наприклад, образ бузку можна намалювати фарбами (в різних техніках), олівцями, крейдою, виліпити з солоного тіста, зробити з паперових кульок, у техніці декупажу, колажу, на різних поверхнях (папір, харчова плівка, стіни, асфальтове покриття на вулиці) тощо. Але для створення образу потрібно «наситити» дитину враженнями (спостереження в природі, ознайомлення з творами живопису, читання тематичної художньої літератури тощо). Ці враження вона може відтворити під час емоційно-імітаційної вправи.

Приклад емоційно-імітаційної вправи «Бузкова фантазія»: бузок ароматний, пахучий, ніжний. Спробуємо до нього доторкнутися, відчутти шовковистість суцвіття, його тремтливість, тендітність. А як росте бузок? Станьмо на хвилю маленькими паростками, відчуймо тепло рук садівника, м'якість землі, свіжість дощу. Потягнімо ручки вгору, до сонечка! Міцно станьмо на ніжки. Відчуймо силу. Доторкнімося до гілочок (рученьок). Які вони гладенькі! Які приємні на дотик листочки (пучечки пальчиків)! А тепер долоньками ніжно візьмімо суцвіття бузку й вдихнімо його аромат [6].

Створюючи таким чином образ, дитина проживає його, а залучаючи до його створення – оживлює. Використання музики підсилює ефект «входження» в образ, який «оживе» на папері, стіні, склі – там, де його будуть відтворювати.

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА У ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Основу створення художнього образу складає, перш за все, емоційно-почуттєве ставлення до нього, здобуте під час сприйняття. Сучасними науковцями [1] та практиками приділяється особлива увага розвитку чуттєвого сприйняття, збагаченню емоційного досвіду дітей як умові розвитку творчих здібностей дошкільників.

Слід зазначити, що серед різних засобів розвитку особлива роль у розкритті природного потенціалу дитини та прояву творчості відводиться мистецтву. Сприйняття творів мистецтва викликає емоційний відгук, впливає на розвиток почуттів, розвиває вміння дивитись і бачити, слухати і чути, відчувати, розуміти, любити, що в результаті збагачує духовне життя дитини, дає їй можливість відчути радість естетичної насолоди від проявів краси. Настрій естетичного піднесення, отриманий від спілкування з творами мистецтва, є потужною позитивною енергією, яка спонукає дитину до активної творчої дії. Саме тому, науковці [1] пов'язували шлях формування творчості з розвитком способів «вслуховування», «вдивляння» в образний світ мистецтва, завдяки яким дитина набуває естетичний досвід на емоційному рівні і вільно виявляє особистісне ставлення до нього [1].

Сучасні підходи доводять позитивний вплив синтезу мистецтв на розвиток емоційно-естетичного сприйняття, уяви, творчості дітей дошкільного віку. Здатність дошкільників сприймати в інтеграції різні види мистецтв пов'язують із синкретичною, поліхудожньою природою дитини, на асоціативній природі сприйняття мистецтва, здатності дитини сприймати кілька потоків інформації, кожний із яких є «базою для створення певних асоціацій». Комплекс уявлень дитини, викликаний за допомогою синтезу різних видів мистецтв, сприяє створенню синтетичного художнього образу, дозволяє дитині стати одночасно свідком і учасником неймовірного процесу, у якому слово, звук, рух, колір, форма виникають, доповнюють один одного, збагачують, оживлюють його спочатку в уяві, а потім мотивують до творчого самовираження [6].

Важливо зазначити, що синтез мистецтв є дієвим засобом розвитку чуттєвого сприйняття і уяви, збагачення емоційного досвіду, активного комплексного пізнання об'єктів краси, мотивуючим засобом до діяльнісного і вільного самовираження в різних видах художньої діяльності, що дає змогу застосовувати його для всіх без винятку дітей у системі діяльності закладу дошкільної освіти і впливати на розкриття творчого потенціалу кожної особистості [6].

Використання синтезу мистецтв дозволяє вирішити завдання Базового компоненту щодо сприймання дошкільниками мистецьких творів з позиції краси, виявлення себе емоційно сприйнятливим та естетично чуйним цінителем, слухачем, глядачем, виконавцем; реалізації здатності насолоджуватись мистецтвом, пізнавати образну специфічність мистецтва, трансформації духовного потенціалу мистецького твору у власний досвід,

наслідуванні зразків різних видів мистецтв, інтеграції в творчих завданнях власних інтересів, уподобань, цінностей, набутого мистецького досвіду тощо [6].

Технологія розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання спрямовує використання синтезу мистецтв на вирішення завдання з розвитку чуттєвого сприйняття світу у дошкільників і формування в них естетичного ставлення до нього. Означене здійснюється під час розвитку здатності помічати, відчувати і розуміти красу в навколишньому світі; формування культури сприйняття об'єктів краси мистецтва і почуттєвого відгуку (здивування, захоплення, милування, радості) у процесі художньо-творчої діяльності (дослідження, гри, фантазування, імпровізації), формування здатності до «входження» в образ, виражати особисте ставлення до світу власною творчістю: словом, кольором, малюнком [7].

Ураховуючи особливості сприймання дітей дошкільного віку, технологія розвитку творчих здібностей орієнтує педагога на організацію творчого процесу таким чином, щоб надати можливість дітям із різними домінуючими аналізаторами та перцептивними каналами (аудіальним, візуальним і кінестетичним) повноцінно сприймати художній матеріал на основі поліхудожнього підходу, для чого застосовуються твори живопису, музики, художнього слова, ігрові вправи на фантазування й імпровізацію, «входження» в образ тощо. Завдяки поєднанню аудіо-візуальнокінестетичних засобів, які включаються в комплекс ігрових вправ і творчих завдань, діти з різними типами перцепції відкривають для себе художньо-естетичний об'єкт в його цілісності. Вказане слугує підґрунтям для формування в їхній свідомості інтегрованої картини світу, уявлень про справжні цінності [7].

Так, під час естетичного сприйняття об'єктів краси в навколишньому світі, у закладі дошкільної освіти вихователями можуть бути використані твори мистецтва, які сприяють розвитку естетичної чуйності, спонукають відгукуватись на красиве емоціями і почуттями, дивуватись, захоплюватись, милуватись, розвивають здатність до естетичної оцінки, викликають бажання спілкуватися з красою, насолоджуватись процесом створювання краси, формують світогляд, в основі якого лежить любов до навколишнього світу.

Використання творів візуального мистецтва – графіки, живопису, скульптури, архітектури, художньої фотографії, прикладного мистецтва, дизайну, а також пантоміми, хореографії, кінематичної художньої конструкції, комп'ютерної графіки може супроводжуватись творами або фрагментами творів аудіального (музика, звуки природи тощо) та мовного мистецтва (вірші, прислів'я, загадки), які емоційно підсилять сприйняття художнього образу, нададуть йому більш яскравої виразності. Для синкретичного сприйняття цілісності слід підбирати твори, споріднені за змістом, настроєм, характером, особливостями (замість: відповідно до його змісту, настрою, характеристики, особливостей) [7].

Використання творів синтетичних видів мистецтв – мовномузичних, акторської гри, сценічних або екранних, як кіно- і телемистецтва, «віртуальної реальності», передбачає добір готового синкретичного художнього образу, яскравого за своєю виразністю та цікавого для сприйняття та пізнання дітей. Так, діалоги з уявними або казковими героями, фрагменти театралізації, анімації доповнять художній образ і викличуть емоційно-почуттєве ставлення до нього [7].

Глибока форма взаємозв'язку, взаємодоповнення різних видів мистецтва дозволяє збагатити когнітивний досвід дитини через емоційну сферу; викликає стан емоційного піднесення, задоволення від сприйняття, що в свою чергу спонукає до вільного самовираження особистісного ставлення до художнього образу за допомогою вербальних і невербальних способів. Дитина демонструє свої враження в зручній для неї формі – словом, мімікою, жестами, пантомімікою, піснею (вокалом), танцювальним рухом (хореографію). Кожна дитина обере для себе найзручніший і найприємніший засіб самовираження, в основу якого закладено її провідний спосіб сприйняття: аудіал обере пояснення, монолог, діалог, художнє слово, пісню тощо; візуал надасть перевагу міміці і жестам; кінестет виразить свої почуття рухом у міміці, жестах, пантомімі, хореографії тощо. Таке вільне самовираження є необхідним етапом творчості, який пролонгує процес синкретизму, що виник під час емоційно-почуттєвого сприйняття різних видів мистецтва, в активну позицію дитини і запускає механізм утворення власного художнього образу [7].

У подальшому, – у дитини виникає потреба візуалізувати образ зображувальними засобами, адже провідною продуктивною діяльністю у дошкільному віці є образотворча. Важливою умовою у створенні художнього образу є надання можливості дитині самостійно обрати художні матеріали за власним бажанням, дослідити їхні можливості у відтворенні характеристик художнього образу, апробувати способи і техніки зображення. Такий підхід надасть малюванню дослідницький характер, викличе в дітей бажання експериментувати з художніми засобами, розширить можливості створення унікального, неповторного, творчого зображення.

За допомогою різних матеріалів, технік, видів образотворчої діяльності (малювання, ліплення, аплікація, конструювання, художня праця) та їх поєднання дитина може виразити свої уявлення, синкретичні враження і фантазії, здобуті під час сприйняття, в художньому образі і в процесі його створення набувають когнітивного і творчого досвіду. Так, для синкретичного сприйняття художнього образу літа можна використати репродукції творів К. Моне «Дама в саду» і К. Білокур «Квіти за тином». Мультимедійне зображення на екрані допоможе створити ефект присутності, викликають бажання «увійти» в яскравий світ живописного літа, і не лише сприйняти його форми і барви, але й відчувати звуки природи – спів птахів, дзижчання бджіл, одержати насолоду від пахоців

зображених квітів, простягнути долоні до світла і відчутти тепло променів. Милування сонячністю, яскравістю, мальовничістю саду можна поглибити за допомогою мовних та аудіальних видів мистецтва. Так, поетичні рядки М. Рильського збагатять враження дітей про тепле літо під час розглядання творів живопису, допоможуть почути бджілок у квітах:

Бджілки золотисті
В квітах літають,
Роси перлисті
З трав опадають [7].

Прослуховування музики А. Вівальді «Літо» «наповнить» дитину враженнями від візуального образу піднесеними емоціями і позитивним настроєм. Для творчого вираження відчуттів можна під час слухання музики запропонувати вправу на асоціативне сприйняття «Якого кольору музика», у процесі якої діти спочатку заплющують очі і на «внутрішньому екрані» намагаються побачити кольори звуків, а потім на площині у формі великої квітки або зображення літа створюють колективне панно з аплікації, викладають форми метеликів тих кольорів, із якими асоціюють прослухану музику [7].

Використання синтезу мистецтв під час ознайомлення з художнім образом літа створює умови для творчого самовираження: діти відтворюють свої враження словом в ігровій вправі «Красиве слово про літо», мімікою – в ігровій вправі «Покажи настрої літа», пантомімою – в ігровій вправі «Фігура з картини про літо», вокалом – в ігровій вправі «Про що співає літо», хореографії – у вправі-імпровізації «Як метелики кружляють над квітами» тощо.

Для створення образу художніми засобами, можна запропонувати дітям обрати різні матеріали та види образотворчої діяльності: малювання, ліплення, аплікацію, конструювання, художню працю й утворити квітку, бджілку, метелика тощо та зі створених зображень викласти панно «Барвисте літо» [7].

Важливо зазначити, що використання синтезу мистецтв дозволяє інтегрувати різні види мистецтва в художньо-естетичному сприйнятті, забезпечує єдність емоційного і пізнавального, змісту та форми і реалізує механізм створення синкретичного художнього образу за допомогою прояву дитячої ініціативи і самостійності у творчості дитини, різних способів самовираження, художніх матеріалів, засобів, технік, видів образотворчої діяльності.

ХУДОЖНЬО-РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сучасному етапі оновлення освіти зазначається вагома роль середовища, сприятливого для художньо-творчого розвитку дитини та формування мистецько-творчої компетентності. Зміст явища «художньо-розвивальне середовище» лежить у сутнісному полі поняття «середовище», яке в загальному значенні розуміють як оточення, систему, умови тощо.

Художньо-розвивальне середовище – це комплексний компонент, який забезпечується організаційно-художньою, дидактично-художньою та інформаційно-художньою складовими і впливає на розвиток у дітей потреби в творчій діяльності, стимулює їхню емоційно-почуттєву сферу та полімодальність сприйняття оточуючих предметів і явищ, забезпечує прояв свободи, уяви і фантазії у творчому самовираженні [6].

Складові художньо-розвивального середовища у закладі дошкільної освіти.

Організаційно-художня складова – облаштована для проведення занять із художньої діяльності в будівлі дитячого закладу та на ігровому майданчику територія; місце для тематичної, персональної, загальної художньої галереї дитячої творчості, для експозиції репродукцій видатних художників у групових приміщеннях, музичній залі, на сходових маршах, у коридорах, рекреаціях, холах закладу дошкільної освіти тощо [6].

Таким приміщенням може бути художня студія, де проводяться заняття з образотворчої діяльності з дітьми всіх вікових груп, або групова кімната. Приміщення студії повинно мати привабливий дизайн та бути облаштованим медіатехнікою (проекційним екраном, проектором, комп'ютером, аудіосистемою); демонстраційною дошкою для малювання; дошкою та підставкою-подіумом для демонстрації наочності; килимом і подушками для розміщення дітей під час зустрічі з художньо-естетичними об'єктами, виконання ігрових вправ; мольбертами; столами для художньої діяльності дітей, що легко трансформуються з індивідуального місця в модуль для колективної творчої діяльності, стільцями; осередком для малювання на стіні, підлозі, склі тощо; шафою для зберігання технічних матеріалів; осередком вернісажу для розміщення продуктів дитячої творчості та тематичних виставок. Для перенесення занять із студії влітку на свіже повітря необхідно мати столик-полицю на колесах для пересування демонстраційного і роздаткового матеріалу. Заняття з малювання можуть відбуватись і в груповому приміщенні, де необхідно створити комфортні умови для зустрічі дітей з художньо-естетичними об'єктами (кімната має бути облаштована килимом, диваном, підлоговими подушками тощо), мати підставку для демонстрації наочності, медіапанель, демонстраційну дошку для малювання, столи і стільці, полицю для зберігання технічних матеріалів. Із метою підтримки

самостійно-ініційованої художньої творчості в груповій кімнаті обладнується куточок художника: комфортне місце для індивідуальної художньої творчості з розміщенням різноманітного художнього і нетрадиційного матеріалу в достатній кількості, місце для виставки дитячої творчості на рівні очей дитини для самостійного розміщення малюнка.

На ігровому майданчику групи може бути облаштовано майстерню художника (на стіні або підлозі павільйону, асфальті тощо) для малювання крейдою та іншими матеріалами під час прогулянки [7].

Місцем для тематичної, персональної, загальної художньої галереї малюнків вихованців закладу дошкільної освіти, експозиції творчості видатних художників може стати музична зала, сходові марші, коридори, рекреації, холи закладу.

Дидактично-художня складова включає три модулі:

- нормативний (Базовий компонент дошкільної освіти, комплексні та парціальні освітні програми, листи Міністерства освіти та науки України щодо організації освітньої діяльності, санітарного регламенту закладу дошкільної освіти тощо);

- навчально-методичний (методичні рекомендації, перспективне планування, розробки занять, ігор, вправ та ін.);

- художньо-дидактичний (демонстраційно-візуальні (картини і репродукції українських та зарубіжних художників різних жанрів живопису, портрети видатних діячів мистецтва, зразки декоративно-прикладного мистецтва різних регіонів України, дизайнерські витвори і предмети побуту, електронна база відео та зображень); аудіальні (електронна база музичних творів видатних композиторів, звуків природи) та роздаткові матеріали для образотворчої діяльності) [7].

Інформаційно-художня складова забезпечується наявністю та функціонуванням інформаційних засобів (виставки-вернісажі художньої творчості, куточки для батьків, веб-ресурс закладу дошкільної освіти, сторінки в соціальних мережах тощо), що сприяють популяризації технології розвитку творчих здібностей дошкільників, висвітленню результатів педагогічної діяльності і художньої творчості вихованців закладу дошкільної освіти.

Правильно облаштоване художньо-розвивальне середовище у закладі дошкільної освіти, завдяки організаційно-художній, дидактично-художній та інформаційно-художній складовим, мотивує дошкільників до творчої діяльності, стимулює їхню емоційно-почуттєву сферу та полімодальність сприйняття оточуючих предметів і явищ, забезпечує прояв свободи, уяви і фантазії у творчому самовираженні.

РОБОТА З КОЛЬОРОМ – СУЧАСНА ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ОСВІТИ ДОШКІЛЬНИКІВ

(з досвіду роботи педагогів Сумського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 16 «Сонечко»)

Робота з кольором – відома здоров'язберігаюча технологія, яка останнім часом активно впроваджується в практику роботи з дітьми дошкільного віку. Відомо, що кожен колір по-своєму впливає на емоційний і фізичний стан дитини, її енергетичний потенціал, здоров'я, почуття. Різні кольори та їх відтінки можна використовувати з метою:

- корекції емоційного стану дитини;
- психологічного розвантаження, зняття емоційного напруження;
- мобілізації сил і енергії для виконання завдань різних за ступенем складності;
- відновлення сил після діяльності, яка вимагає великого розумового навантаження;
- гармонізації почуттів, підняття настрою;
- формування свідомого, емоційно-позитивного сприймання навколишнього світу та себе в ньому.

Окрім завдань оздоровчого спрямування, робота з кольором дозволяє вирішувати й завдання формування творчої, всебічнорозвинутої особистості, а саме:

- ознайомлення з об'єктами й явищами навколишньої дійсності;
- становлення пізнавальної сфери малят;
- розвиток мову й мовлення;
- формування психічних процесів: образне мислення, уяву, фантазію, пам'ять тощо;
- розвиток творчості, креативності, самостійності в різних видах діяльності [6].

Ретельно опрацювавши теоретичні питання впливу кольорів на психоемоційний стан дитини та ознайомившись із досвідом роботи колег – педагогів-дошкільників України, педагоги закладу ввели у практику діяльності роботу з кольором, як складову частину системи загартування й оздоровлення дітей. Роботу розпочали з того, що проаналізували психоемоційні характеристики основних кольорів, відібрали ті методи й прийоми роботи з кольором, які прогнозували стати найбільш ефективними в роботі з конкретною дитиною чи групою дітей в конкретних ситуаціях.

Цікавими стали результати опитування щодо визначення улюбленого кольору дітей і педагогів. Фаворитами у дітей стали кольори: рожевий (20%), жовтий (16%), червоний (15%), зелений (12%); у дорослих – зелений (29%), блакитний (20%), рожевий і червоний (10%), а такий улюблений дітьми жовтий у дорослих рівняється 0%. Є над чим замислитися, адже жовтий – колір оптимізму, активного інтересу, свободи

та впевненості у своїх силах, а рожевий означає дружелюбність, романтичність, доброту. Натомість дорослі, прагнуть до спокою, нерухомості синього або споглядання й роздумів блакитного. Тому робота з кольором корисна для корекції психічного стану й дорослим – батькам і працівникам закладу [6].

У подальшому були дібрані ігри, художні твори, творчі завдання, ілюстрації й картини, розроблені конспекти занять і різноманітних заходів, направлених на реалізацію оздоровчих і освітніх завдань за допомогою кольору.

Особливої популярності серед дітей і дорослих дошкільного закладу набули проекти «Кольорові дні». У ці дні в групах переважає один, певний, колір: в одязі дітей і дорослих, іграшках, кольоровій гаммі обладнання групи, малюнках, поробках тощо.

Діти з педагогами й батьками облаштовують міні-музей певного кольору, оформлюють колажі, виготовляють поробки і малюють малюнки фарбами кольору дня. На заняттях з творчо-художньої діяльності проводиться дослідницька робота «Як народжується колір» або «Відтінки кольору».

Також діти читають вірші та оповідання, в яких згадується як колір, так і його символи, складають казки, творчі розповіді на таку тематику як, наприклад: «Як в природі зник синій колір», «Про що може розповісти жовта фарба», «Пробудження Весни» тощо; грають у мовленнєві ігри: «Зелений, зелена, зелене», «Назви колір», «Що в світі є червоного?» тощо.

Крім мовленнєвих, такі дні насичені й іншими видами ігор, які так чи інакше пов'язані з кольорами, наприклад: рухливі: «Світлофор», «Кольорові автомобілі»; психологічні: «Асоціації», «Колір настрою»; дидактичні: «Хто більше назве «червоних» предметів», «Порахуй листочки»; ігри ТРВЗ: «Який на смак (запах) колір», «Що було б, якби зелений колір перетворився на червоний» тощо.

На заняттях, які проводять спеціалісти (практичний психолог, музичний керівник) діти вчаться «читати мову» кольору, визначати його енергетику, коригувати свій настрій за допомогою споглядання або дій з предметами певних кольорів.

Детально зупинитися на діяльності, спрямованій на ознайомлення з відтінками кольорів, звернутися до цієї теми, надихнула інформація про систему естетичного виховання в освіті Японії.

В Японії діє система «Ірорітай», обов'язкова для застосування на будь-якому виробництві. На основі її Інститут кольорознавства розробив систему з 240 кольорів, які мають свої назви і номер. Вони будуються з розрахунку 24 «чистих» кольорів і 10 модуляцій кожного з них, коли колір змішується, постійно ослаблюючись в активності, з чорно-білою шкалою, даючи необмежену кількість найтонших відтінків-переходів. Таке тренування кольором починається вже в дитячих садках, а до 7 класу школи розпізнавальні здатності очей кожної дитини повинні бути доведені

до цього рівня – 240 кольорів і їх відтінків. Людина, яка закінчує школу в Японії повинна знати «Ірорітай» (колірну систему) напам'ять [6].

Вивчення кольору на такому рівні дає можливість широко розвивати розпізнавальні й аналітичні можливості зору, що приносить величезну користь людині в подальшому, ким би вона не стала. І токар, і хірург, і вчений-експериментатор – усі професії, де потрібна швидка реакція й спостережливість, отримують від подібної освіти безсумнівну користь. І це, звичайно, не має нічого спільного з розвитком тільки технічних можливостей зору. Це – розвиток мозку, розвиток особливих асоціативних форм мислення.

Досвід Японії показує, що глибокі знання в області техніки й точних наук людина з розвиненим образним асоціативним мисленням опановує швидше, і саме художня освіта краще, ніж інші види знань, розвиває в дитини гнучкі образно-асоціативні форми мислення. При цьому особливе значення приділяється освоєнню колористичної грамотності, що дає людині можливість найбільш широко й глибоко розвивати органи чуття, мислення й творчі здібності. Також розвиток зорових здібностей дає певний ефект і для чисто духовної сфери дитини [6].

Якщо ж звернутись до системи вітчизняного виховання, то ще в середині ХХ століття приділялася велика увага формуванню в дитини здатності розрізняти кольори, відзначаючи, що навіть дитина молодшого дошкільного віку розрізняє достатню кількість кольорів, але має труднощі в їх словесному позначенні, а колірне сприйняття розвивається у дітей значно раніше, ніж уміння передавати сприйняте в малюнку.

Тому, під час роботи з кольором, педагоги закладу працюють не тільки над накопиченням колірних уявлень, а вчать дітей назв і властивостей різних кольорів та їх відтінків. Педагоги намагаються створити необхідні умови для формування в дітей почуття кольору. Для цього педагогами реалізовується певна система роботи, зокрема:

1. Проводяться заняття образотворчого циклу (малювання, ліплення, аплікація), під час яких особлива увага приділяється формуванню у дітей почуття кольору. Дітей навчають виділяти й називати кольори контрастні, теплі, холодні, пастельні, вчать їх створювати, змішуючи певні кольори.

2. Ознайомлюють дітей з творами образотворчого (класичного, народного) мистецтва, ілюстраціями до дитячих книжок.

3. Створюють посібники для роботи з дітьми. Наприклад, «Картотека кольорів» – теки, у які збираються ілюстрації різних відтінків одного кольору; «Веселі окуляри» – смужки прозорого кольорового пластику, через які діти споглядають навколишній світ, «Кольорові кола» – різнокольорові кружечки різних кольорів на кожну дитину, «Сортування» (різні предмети по кольорам). Слід сказати, що дидактичне оснащення в групах збирається потроху, по мірі накопичення словника, тоді краще засвоюються кольори, бо матеріал виготовляється руками вихователів і батьків, часто разом з дітьми.

4. Здійснюються систематичні спостереження в природі, виділення кольору її об'єктів і явищ, змін кольорової гама в природі в залежності від пори року, погоди, освітлення тощо.

5. Реалізуються дидактичні ігри: «Якого кольору не стало», «Склади візерунок», «Кольорове лото» та інші, добір яких залежить від віку дітей, рівня їх знань, умінь тощо.

6. Закріплюються назви відтінків кольорів під час малювання в розфарбовках – однієї з найулюбленішої дитячої діяльності.

7. Вивчаються віршики, пісеньки про кольори.

Діти дошкільного віку мають труднощі в словесному позначенні об'єктів і явищ навколишнього світу й кольори не виняток. І коли око вже навчиться вирізняти з кольорового різнобарв'я певний відтінок, дитині важко дати йому визначення, правильно назвати. Вихователі прагнуть вчити дітей образним, влучним назвам відтінків кольорів, при цьому як сучасних (електрик – синього, хакі – зеленого або жовтого), так і старовинним (кропив'ястий – зеленого, канаровий – жовтого, вороний – чорного). При цьому, підтримують дитячу самостійність, коли дитина в назві кольору відображає своє ставлення до нього, емоцію, асоціацію. Педагоги закладу з повагою ставляться до такої словесної творчості, підтримують, направляють, намагаються м'яко виправляти суттєві помилки в позначенні кольору.

Особливо ефективною є ця робота під час оформлення «музею кольору», коли збираються ілюстрації, предмети, іграшки, овочі, фрукти певного забарвлення. Саме тоді ознайомлення дітей з відтінками, наприклад, зеленого: не тільки звичний дітям темно-, світло-зелений або колір трави, а ще колір морської хвилі, лайм, фісташковий, смарагдовий, аспарагус, м'ята. А скільки відтінків придумують самі діти: колір зеленого яблука, огірковий, крокодиловий, світло-світло-світло зеленковий... І нехай ці назви є смішними й по дитячому незграбними, але це своєрідна дитяча словесна творчість, а ще – відображення й поповнення емоційного та асоціативного досвіду дитини, почуття, переживання, які малюк отримує під впливом того чи іншого кольору.

Таким чином, робота з кольором сприяє всебічному розвитку особистості дитини-дошкільника, становленню її емоційно-ціннісної, пізнавальної сфери, естетичному розвитку. Під час реалізації проєктів «Кольорові дні» діти отримують нові яскраві враження, вчать керувати своїм настроєм, коригувати негативні емоції, психологічно розвантажуються або, в разі потреби, заряджаються творчою енергією. Крім того, нові «різнокольорові» знання дають і дітям і дорослим поштовх для подальшої цікавої діяльності й нових захоплюючих проєктів!

МИСТЕЦЬКІ ТЕХНІКИ В АРТ-ОСВІТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Нетрадиційні художні техніки

<p>Граттаж – спосіб виконання малюнка шляхом процарапування гострим інструментом паперу або картону, залитих тушшю або чорною гуашшю (рис. 1) [2].</p>	
	<p>Файл арт – фарбу, консистенції сметани, заливаємо в пакет для продуктів (зіп пакет) або прозорий файл. Заклеюємо край липкою стрічкою, щоб фарба не вилілась та кладемо на рівну поверхню. Малюємо ватною паличкою або пальчиком. На цупкому плакаті малюємо стеками, дерев'яними паличками (рис. 2) [2].</p>
<p style="text-align: center;"><i>Рисунок 2. Файл арт</i></p>	<p>Акватипія – друк малюнків водяними фарбами (акварель гуаш). На скло, пластик, цупку клейонку нанести великі плями акварельними чи гуашевими фарбами. Фарбу слід змішати зі звичайним туалетним милом. Скло з малюнком притискаємо до аркуша паперу – вийде малюнок з розмитими контурами (рис. 3) [2].</p>
	<p>Ниткографія – викладання за допомогою шнурка або товстої нитки контурних зображень різних предметів, тобто «малювання» за допомогою нитки. Аркуш паперу згортаємо навпіл, розгортаємо і на одну зі сторін викладаємо в довільному порядку нитку змочену в фарбі, накриваємо іншою стороною і витягуємо нитку, притримуючи аркуш (рис. 4) [2].</p>
<p>Пальчиковий живопис – створення малюнка пальчиками. Дитина вмочує палець у ємність з гуашевою чи акварельною фарбою і робить відбитки на папері відповідно до теми (рис. 5). [2].</p>	

Рисунок 1. Граттаж

Рисунок 2. Файл арт

Рисунок 3. Акватипія

Рисунок 4. Ниткографія

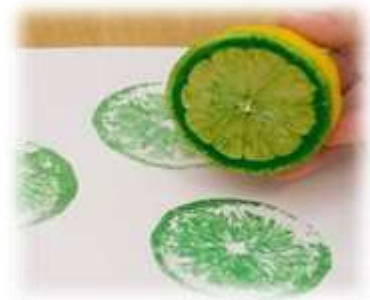
Рисунок 5. Пальчиковий живопис

Пуантилізм – означає «писати крапками». Малюнок створюється чистими, не змішаними попередньо на палітрі фарбами. Оптичне змішання фарб відбувається вже на етапі сприйняття картини глядачем (рис. 6) [2].

Рисунок 6. Пуантилізм

Штампуння – малювання за допомогою виготовленого заздалегідь штампа (це можуть бути вирізані овочі та фрукти, дно від пластикової пляшки, кришка і так далі, покриті фарбою). Відбитки наносяться на папір, створюючи малюнок, який згодом можна доповнити (рис. 7) [2].

Рисунок 7. Штампуння

Малювання об'ємними фарбами – створення об'ємного та фактурного малюнку фарбою, виготовленою з борошна, солі та харчового барвнику (рис.8) [2].

Рисунок 8. Малювання об'ємними фарбами

Малювання зубною щіткою – створення малюнку зубною щіткою. Вмочити зубну щітку в воду, набрати фарбу й малювати. Можна малювати кінчиком щітки й усією її площиною. Для кращої передачі фактури зображення щетина щітки має бути завжди напівсухою (рис. 9) [2].

Рисунок 9. Малювання зубною щіткою

Рисунок 10. Малювання целофаном

Малювання целофаном – абстрактне малювання. Поставити декілька крапель фарби на папері, зверху прикласти целофан, розподілити пальчиками фарбу по всьому аркуші паперу, зняти целофан, абстрактний малюнок готовий. Можна домалювати деталі, якщо потрібно (рис. 10) [2].

Малювання пухирчастою плівкою – для створення малюнку використовують бульбашкову плівку (рис. 11) [2].

Рисунок 11. Малювання пухирчастою плівкою

Рисунок 12. Малювання виделкою

Малювання виделкою – малюнок створюється за допомогою виделки та гуашевих фарб (рис. 12) [2].

Малювання трубочками для коктейлів – для цієї техніки потрібно розвести фарбу поставити на аркуші паперу велику краплю, і за допомогою трубочки роздмухуємо її по всьому аркуші, створюючи цікавий малюнок (рис. 13) [2].

Рисунок 13. Малювання трубочками для коктейлів

Рисунок 14. Малювання манкою

Малювання манкою – на аркуші паперу простим олівцем заздалегідь наноситься малюнок. Клеєм ПВА промазуємо всі лінії, після цього насипаємо зверху манку. Чекаємо поки клей висохне (рис.14) [2].

Ебру – різновид живопису, характерний для країн Сходу, продуктом якого є малюнок, створений на воді (рис. 15) [2].

Рисунок 15. Ебру

Рисунок 16. Малювання листочками

Малювання листочками – розфарбовуємо листочки в різноманітні кольори і робимо відбитки на аркуш паперу, створюючи різноманітні композиції, або пейзажі (рис. 16) [2].

<p>Малювання на фользі – створення малюнку за допомогою клеєвого пістолета, робимо трафарети, накриваємо фольгою так, щоб малюнок продавився на фольгу, можна його розфарбувати за допомогою перманентного маркера (рис.16) [2].</p>	 <p><i>Рисунок 16. Малювання на фользі</i></p>
 <p><i>Рисунок 17. Малювання клеєм та сіллю</i></p>	<p>Малювання клеєм та сіллю – заздалегідь малюємо олівцем майбутній малюнок, промазуємо клеєм і засипаємо сіллю. Після повного висихання, розфарбовуємо малюнок фарбою за допомогою піпетки (рис. 17) [2].</p>
<p>Малювання долонькою – малюнок створюється долонькою. Дитина вмочує долонькою у ємність з гушевою чи акварельною фарбою і робить відбитки на папері відповідно до теми. Ця техніка малювання підходить навіть для найменших, малювання долонькою, а за допомогою пальчиків додаємо деталі (рис. 18) [2].</p>	 <p><i>Рисунок 18. Малювання долоньками</i></p>
 <p><i>Рисунок. 19. Малювання пластиліновими джгутиками</i></p>	<p>Малювання пластиліновими джгутиками – розтоплюємо пластилін в гарячій воді. За допомогою шприца, без голки. Видавлюємо невеликі джгутики пластиліну і викладаємо картини на будь який смак (рис. 19) [2].</p>
<p>Англійська акварель – робота «по-мокрому» – аркуш паперу змочується водою, ступінь вологості регулюється в залежності від творчого задуму. Завдяки перетіканню фарб утворюються красиві переходи кольору, легкість і прозорість живопису (рис. 20) [2].</p>	 <p><i>Рисунок 20. Англійська акварель – робота «по-мокрому»</i></p>

	<p>Малювання «по-сухому» – роботи, виконані в цій техніці, нагадують малюнки пастеллю або олівцями. Кисть зовсім небагато змочується водою, а фарба набирається у великій кількості і розтирається по сухому папері. Зображення створюється одним або декількома шарами (рис. 21) [2].</p>
<p><i>Рисунок 21 Малювання «по сухому»</i></p>	
<p>Метод чарівного малюнка – малювання восковою свічкою – кутом воскової свічки на білому папері малюється зображення (ялинка, будиночок, а може бути цілий сюжет). Потім пензлем, а краще ватою або поролоном, фарба наноситься зверху на все зображення. Внаслідок того, що фарба не лягає на жирне зображення свічкою – малюнок як би з'являється раптово проявляючись (рис. 22) [2].</p>	
	<p><i>Рисунок 22. Малювання восковою свічкою</i></p>
	<p>Малювання на піні для гоління – пензликом розбрикуємо фарбу. Потім проводимо дерев'яною або пластмасовою паличкою через різні за кольором плями, розтягуючи їх на пінному «полотні» (рис. 23) [2].</p>
<p><i>Рисунок. 23. Малювання на піні для гоління</i></p>	
<p>Малювання піском – створення фантазійних композицій за допомогою кольорового піску. Промальовувати дрібні деталі можна або кінчиками пальців, або якимись допоміжними інструментами (дерев'яні палички, пластикові скребки, кисті). Пісок допомагає дитині позбутися негативних емоцій, розслабитися і зняти нервову напругу (рис. 24) [2].</p>	
	<p><i>Рисунок 24. Малювання піском</i></p>
	<p>Малювання ватними паличками – один з видів пуантилізму. При роботі можна взяти за основу шаблон і заповнити всі деталі малюнка точками певного кольору. Можна не заповнювати весь малюнок, а зробити різнокольоровими точками тільки контур деталей (рис. 24) [2].</p>
<p><i>Рисунок 24. Малювання ватними паличками</i></p>	

<p>Набризкування (аерографія) – суть техніки у розбризкуванні краплин фарби за допомогою спеціального пристосування – зубної щітки або стеку (дерев'яна паличка з розширеними кінцями у вигляді лопатки) (рис. 25) [2].</p>	
<p><i>Рисунок 25. Аерографія</i></p>	
	<p>Батик – це техніка розпису по тканині за допомогою воску та барвників, поширена особливо в Індонезії та на Філіппінах, а також у країнах Південно-Східної та Східної Азії, Західній Африці тощо (рис. 26) [2].</p>
<p><i>Рисунок 26. Батик</i></p>	
<p>Техніка живопису «А la prima» – це робота над картиною за один сеанс. Ця технологія дозволяє виразити основну думку твору без деталізації. Такі картини, в основному, абстрактні. Їхня недопрацьованість змушує мозок глядача допрацьовувати деталі самому (рис. 27) [2].</p>	
<p><i>Рисунок 27. «А la prima»</i></p>	
	<p>Енкаустика – техніка живопису, в якій сполучною речовиною фарб є віск. Живопис виконується фарбами в розплавленому вигляді (звідси і назва). Різновидом енкаустики є воскова темпера, відрізняється яскравістю і соковитістю барв. У цій техніці написані ранньохристиянські ікони (рис. 28) [2].</p>
<p><i>Рисунок 28. Енкаустика</i></p>	
<p>Імпасто – техніка живопису в якій застосовується густе, соковите накладення фарб на окрему область або усе полотно картини. Після висихання, картини в стилі імпасто відрізняються чітко вираженою текстурою, фарби ніби виходять з полотна (рис. 29) [2].</p>	
<p><i>Рисунок 29. Імпасто</i></p>	
	<p>Дудлінг – це несвідомий, мимовільний малюнок (каракулі, рисочки, квіточки, ялинки та інші образи). При виконанні малюнку в техніці дудлінг не має ніяких строгих правил, є величезний простір для творчості, фантазія безмежна, вільна (рис. 30) [2].</p>
<p><i>Рисунок 30. Дудлінг</i></p>	

Зентангл – абстрактний художній мініатюрний твір, який створюється з візерунків, що не мають смислового навантаження, на аркуші паперу для малювання (рис. 31) [2].

Рисунок 31. Зентангл

Рисунок 32. Мармурування

Мармурування – краплі фарби капають на поверхню води і розводять паличками або іншими зручними інструментами в різні боки, створюючи вигадливі візерунки. Потім предмет, що декоруємо на кілька секунд, притуляють до поверхні води, поверхня предмета переймає візерунок (рис. 32) [2].

Малювання зім'ятим папером – м'який папір мнеться руками, вмочується у фарбу (за кінчик) і відбитки його наносяться на аркуш паперу (рис. 33) [2].

Рисунок 33. Малювання зім'ятим папером

Рисунок. 34. Малювання мильними бульбашками

Малювання мильними бульбашками – у мильний розчин (вода, мило, шампунь) додаємо фарби або харчовий барвник. Колір обираємо на власний розсуд. Беремо коктейльну трубочку, дуємо через неї в мильну воду, створюючи якнайбільше бульбашок. Потім акварельний папір легенько прикладаємо зверху до бульбашок, даємо просохнути (рис. 34) [2].

Аплікація та художнє конструювання

Аплікація – один із видів зображувальної техніки, оснований на вирізанні, накладанні і закріпленні деталей різних форм на іншому матеріалі, прийнятому за фон (рис. 35) [2].

Рисунок 35. Аплікація

Рисунок 36. Аплікація предметна

Аплікація предметна – зображення окремих предметів (квітка, дерево, гриб, метелик) (рис. 36) [2].

Декоративна аплікація – створення зображень, які вирізняються орнаментальністю, узагальненістю форм, кольоровою насиченістю (орнаменти, візерунки). Чергування геометричних чи рослинних елементів (рис. 37) [2].

Рисунок 37.
Декоративна аплікація

Рисунок 38. Аплікація сюжетна

Сюжетна (тематична) аплікація – зображення декількох тематичних фігур, часто в динаміці, тобто в русі, які відображають сукупність подій, ситуацій явищ (ілюстрації до казок, байок, оповідань) (рис. 38) [2].

Площинна аплікація – деталі наклеюються на основу всією площиною (рис. 39) [2].

Рисунок 39. Аплікація площинна

Рисунок 40. Аплікація об'ємна або 3D

Об'ємна аплікація або 3D – являє собою аплікацію із застосуванням елементів малюнка, частково зафіксованих на фоні, частина аплікації вільно розташовується (створюється видимість об'єму) (рис. 40) [2].

Обривна аплікація – розривання паперу на шматочки і складання з них зображення (рис. 41) [2].

Рисунок 41. Обривна аплікація

	<p>Мозаїка – зображення створене з однорідних або різних частинок кольорових матеріалів (рис. 42) [2].</p>
<p><i>Рисунок 42. Мозаїка</i></p>	
<p>Монохромна аплікація – зображення створене з матеріалів одного кольору (рис. 43) [2].</p>	 <p><i>Рисунок 43. Монохромна аплікація</i></p>
 <p><i>Рисунок 44. Поліхромна аплікація</i></p>	<p>Поліхромна аплікація – зображення створене з матеріалів різних кольорів (рис. 44) [2].</p>
<p>Одношарова аплікація – деталі накладаються в один шар повністю або частково (рис. 45) [2].</p>	 <p><i>Рисунок 45. Аплікація одношарова</i></p>
 <p><i>Рисунок. 46. Аплікація багат шарова</i></p>	<p>Багат шарова аплікація – на великі деталі наклеюються в два-три шари більш дрібні деталі іншого кольору (рис. 46) [2].</p>
<p>Зворотна аплікація – це аплікація навпаки. Вона виконується на гладкій і прозорій поверхні пластмаси або скла, і її виворіт стає лицьовою стороною (рис. 47) [2].</p>	 <p><i>Рисунок 47. Аплікація зворотна</i></p>

	<p>Аплікація з листя – створення зображення з сухого листя. До аплікації також можна додавати стебла, траву, ялинкові голочки, сухі квіти (рис. 48) [2].</p>
<p><i>Рисунок 48. Аплікація з листя</i></p>	
<p>Аплікація з соломи – створення зображення з соломи (рис.49) [2].</p>	<p><i>Рисунок 49. Аплікація з соломи</i></p>
	<p>Аплікація з пір'я – створення зображення з пір'я (рис. 50) [2].</p>
<p><i>Рисунок 50. Аплікація з пір'я</i></p>	<p>Стігіс – аплікація з фетру. Створення предметного або сюжетного зображення з фетру (рис. 51) [2].</p>
	<p>Аплікація з круп та насіння – створення зображення з крупи та насіння рослин (рис. 52) [2].</p>
<p><i>Рисунок 52. Аплікація з крупи та насіння</i></p>	<p>Аплікація з поролону – створення зображення з великих та дрібних поролонових деталей (рис. 52) [2].</p>
<p><i>Рисунок 52. Аплікація з поролону</i></p>	

Аплікація з ниток – створення зображення з цілих або дрібно нарізаних ниток (рис. 53) [2].

Рисунок 53. Аплікація з ниток

Аплікація з вати – створення зображення з вати або ватних дисків (рис. 54) [2].

Рисунок 54. Аплікація з вати

Аплікація з тканини – створення зображення з клаптиків тканини (рис. 55) [2].

Рисунок 55. Аплікація з тканини

Алікація із серветок – створення композиції без ножиць, шляхом скручування серветок в кульку і наклеювання на форму (рис. 56) [2].

Рисунок 56. Аплікація із серветок

Аплікація з яєчної шкаралупи - створення композиції з яєчної шкаралупи. Деталі малюнка заклеюються яєчною шкаралупою, а потім розфарбовуються (рис. 57) [2].

Рисунок 57. Аплікація з яєчної шкаралупи

Аплікація із лушпиння цибулі – створення композиції з цибулевого лушпиння (рис. 58) [2].

Рисунок 58. Аплікація із лушпиння цибулі

Торцювання – створення об’ємних зображень з ефектом пухнастості та об’єму (рис. 59) [2].

Рисунок 59. Торцювання

Оригамі – мистецтво складання паперу. Метою цього мистецтва є створення витворів шляхом використання схеми геометричних згинів і складок (рис. 60) [2].

Рисунок 60. Оригамі

Кірігамі – різновид оригамі. Тут допустимо застосування ножиць і клею, тому можна зробити оригінальні об’ємні листівки (рис. 61) [2].

Рисунок 61. Кірігамі

Кусудама – створення куль з модулів, складених з квадратного аркуша кольорового паперу (рис. 62) [2].

Рисунок 62. Кусудама

Айріс-фолдінг – техніка складання смужок кольорового паперу під кутом у вигляді спіралі (рис. 63) [2].

Рисунок 63. Айріс-фолдінг

Квілінг – мистецтво виготовлення площинних або об’ємних композицій зі скручених у спіралі смужок паперу (рис. 64) [2].

Рисунок 64. Квілінг

	<p>Паперопластика – мистецтво художнього моделювання на площині об'ємних композицій або об'ємних скульптур, які створюються завдяки високій пластичності паперу (рис. 65) [2].</p>
<p><i>Рисунок 65. Паперопластика</i></p>	
<p>Нотан – мистецтво малювання ножицями. На кольоровому папері малюємо геометричні або абстрактні форми. Вирізаємо деталі. Симетрично або асиметрично розкладаємо на білому чи кольоровому папері. Наклеюємо всі елементи композиції (рис. 66) [2].</p>	
	<p>Силуетне вирізання – одноколірне площинне зображення предмета на тлі іншого кольору (рис. 67) [2].</p>
<p><i>Рисунок 67. Силуетне вирізання</i></p>	<p><i>Рисунок 66. Нотан</i></p>
<p>Пластилінографія</p>	
<p>Пластилінографія – один з видів народної творчості та декоративного і прикладного мистецтва в естетичному розвитку . Являє собою створення ліпних картин із зображенням більш-менш опуклих, напівоб'ємних об'єктів на горизонтальній поверхні. Основний матеріал – пластилін.</p>	
<p>Пряма пластилінографія – зображення ліпної картини на горизонтальній поверхні. Для даного виду беруться нескладні зображення без дрібних деталей. Малюнок заповнюється восковим пластиліном на міцному картоні (рис. 68) [2].</p>	
	<p><i>Рисунок 68. Пряма пластилінографія</i></p>
<p><i>Рисунок 69. Зворотня пластилінографія</i></p>	<p>Зворотня пластилінографія – зображення ліпної картини зі зворотнього боку прозорої поверхні. Даний вид пластилінографії виконується на склі. Дітям скло замінюють на оргскло. Малюнок наноситься маркером, а потім пластиліном (рис. 69) [2].</p>

Модульна пластилінографія – зображення ліпної картини з використанням різних елементів валиків, кульок, дисків. Дана техніка є складною. Малюнок переносимо на поверхню і заповнюємо кожен елемент малюнка пластиліном відповідного кольору (рис. 70) [2].

Рисунок 70. Модульна пластилінографія

Рисунок 71. Мозаїчна пластилінографія

Мозаїчна пластилінографія – зображення ліпної картини за допомогою кульок із пластиліну. Дана техніка є самою простою, так як всі елементи скачуються у кульку (рис. 71) [2].

Контурна пластилінографія – зображення малюнка за допомогою джгутиків. Простір малюнка заповнюється джгутиками, які роблять з допомогою шприца. Пластилін поміщаємо у шприц, шприц у гарячу воду на 2-3 хв., а потім видавлюємо пластилін (рис. 72) [2].

Рисунок 72. Контурна пластилінографія

Рисунок 73. Багатошарова пластилінографія

Багатошарова пластилінографія – об'ємне зображення ліпної картини з послідовним нанесенням декількох шарів. Дана техніка підходить для зображення пейзажів, коли один шар закривається іншим (рис. 73) [2].

Фактурна пластилінографія – зображення великих ділянок картин на горизонтальній поверхні з більш опуклим зображенням. Дану техніку можна виконувати з допомогою валиків з нанесенням малюнка. Спочатку розкачуємо пластилін, а потім наносимо візерунок валиком або штампом (рис. 74) [2].

Рисунок 74. Мозаїчна пластилінографія

	<p>Модулін – створення зображення за допомогою пластичної маси, виготовленої з харчових інгредієнтів. Гарно ліпиться, тримає форму,- може використовуватись багаторазово (якщо зберігати в закритих ємностях чи щільних пакетах в холодильнику). Вироби треба висушити (рис. 75) [2].</p>
<p><i>Рисунок 75. Модулін</i></p>	

Художні техніки рукоділля

<p>Декупаж – слово «декупаж» походить від французького «вирізати» і означає таку техніку декорування, при якій малюнки, вирізані з паперу, приклеюються до різних предметів з подальшим покриттям їх лаком (рис. 76) [2].</p>	
<p><i>Рисунок 76. Декупаж</i></p>	

	<p>Флоромозаїка – це мистецтво створювати об'ємні панно з попередньо відшліфованих та розфарбованих зерен, насіння та кісточок плодів рослин (рис. 77) [2].</p>
<p><i>Рисунок 77. Флоромозаїка</i></p>	

<p>Вишивка – це вид народного декоративного мистецтва. Орнаментальне або сюжетне зображення на певних предметах (тканині, шкірі, рушниках, одязі, наволочках та ін.), яке виконане різними ручними або машинними швами (рис.78) [2].</p>	
<p><i>Рисунок 78. Вишивка</i></p>	

	<p>В'язання – процес виготовлення виробів з безперервних ниток шляхом згинання їх у петлі й з'єднання петель одна з одною за допомогою нескладних інструментів вручну (в'язальний гачок, спиці, голка) або на спеціальній машині (рис. 79) [2].</p>
<p><i>Рисунок 79. В'язання</i></p>	

<p>Мотанка – зроблена з тканини вузликова лялька (рис. 80) [2].</p>	
<p><i>Рисунок 80. Мотанка</i></p>	

Рисунок 81. Фелтинг

Фелтинг – це особлива техніка рукоділля в процесі якої, зі спеціальної вовни для валяння створюються декоративні елементи, іграшки, оздоблювальні елементи одягу, прикраси (рис. 81) [2].

Рисунок 82. Писанкарство

Писанкарство – декорування яєць традиційними символами, які пишуться за допомогою воску й барвників (рис. 82) [2].

Рисунок 83. Печворк

Печворк – вид декоративно-ужиткового мистецтва, коли за принципом мозаїки зшивають цілісний виріб зі шматочків тканини (клаптиків) (рис. 83) [2].

Рисунок 83. Ткацтво

Ткацтво – виготовлення грубих (необроблених) текстильних тканин на ткацькому верстаті шляхом їх взаємного переплетення (рис. 83) [2].

Рисунок 84. Лозоплетіння

Лозоплетіння – це виготовлення господарсько-побутових та художніх виробів з різноманітної еластичної сировини, одне з найдавніших ремесел (рис. 84) [2].

Рисунок 85. Витинанка

Витинанка – вид українського народного декоративного мистецтва. Назва походить від слова – «витинати», тобто «вирізати». Витинанка може бути з паперу та дерева (рис. 85) [2].

	<p>Пап'є-маше – матеріал, що складається з паперових шматків або спеціальної пластичної целюлозної маси, з додаванням клею, крохмального клейстеру або клею для шпалер. З пап'є-маше виготовляють іграшки, маски, новорічні прикраси, муляжі овочів і фруктів та ін. (рис. 86) [2].</p>
<p><i>Рисунок 86. Папє-маше</i></p>	
<p>Канзаші – виготовлення прикрас для волосся. Сучасний дизайн асимілює всі види мистецтв і японські витончені квіти з легкої руки дизайнерів тепер прикрашають предмети інтер'єру (рис. 87) [2].</p>	
	<p><i>Рисунок 87. Канзаші</i></p>
	<p>Вишивка стрічками – це вид художнього рукоділля в процесі якого створюється об'ємна вишивка з допомогою голки та шовкових стрічок (рис. 88) [2].</p>
<p><i>Рисунок 88. Вишивка стрічками</i></p>	
<p>Плетіння з газетних трубочок – творчий процес, в якому майстер створює з газет вироби, які майже не відрізняються на вигляд від звичайної плетінки з ротанга. У техніці плетіння з газет робота ведеться трубочками або паперовою лозою. Трубочка – це матеріал, що вийшов в результаті намотування газетної смужки на спицю або інший аналогічний інструмент, яка скріплюється звичайним клеєм ПВА або клеєм-олівцем. Трубочка є круглою, скрученою по спіралі смужкою паперу. Існує безліч різновидів плетіння та візерунків. Найпростіше – пропускати трубочку через одну, пошарово. Готовий виріб, як правило, покривається акриловою фарбою, а після висихання одним або двома шарами лаку (рис. 89) [2].</p>	
<p>Скрапбукінг – вид рукодільного мистецтва, що полягає у виготовленні та оформленні сімейних фотоальбомів, листівок (рис. 90) [2].</p>	<p><i>Рисунок 89. Плетіння з газетних трубочок</i></p>
<p><i>Рисунок 90. Скрапбукінг</i></p>	

<p>Ліплення з полімерної глини. Полімерна глина є відносно новим видом рукоділля. З нею працювати простіше, ніж з пластиліном, а кольори дозволяється змішувати. Після створення, виріб зазвичай запікається або сохне на повітрі (рис. 91) [2].</p>	
	<p>В'язання з пластикових пакетів – виготовлення декоративних предметів з поліетиленових пакетів. Треба віддати належне представленому матеріалу, так як він не тільки міцний, але і стійкий до вологи та плісняви (рис. 92) [2].</p>
<p><i>Рисунок 92. В'язання з пластикових пакетів</i></p>	<p><i>Рисунок 91. Ліплення з полімерної глини</i></p>
<p>Карвінг – мистецтво художнього різьблення, що зародилось на Сході. Для карвінгу використовується деревина, камінь або кістка. Але сьогодні ця техніка більше використовується для вирізування найкрасивіших фігур з овочів і фруктів (рис. 93) [2].</p>	
	<p>Ошибана – техніка, яка передбачає створення красивих картин з листя і квітів. Для роботи застосовуються різні матеріали – пелюстки, листя, насіння, квіти і багато іншого (рис. 94) [2].</p>
<p><i>Рисунок 94. Ошибана</i></p>	<p><i>Рисунок 93. Карвінг</i></p>
<p>Ізонитка – вид рукоділля, що являє собою вишивку на папері. Хоча на практиці зазвичай використовується картон, тому що він більш міцний. Вона дозволяє розвивати фантазію, а також моторику (рис. 95) [2].</p>	
	<p>Ганутель – передбачає створення красивих квітів із дроту і ниток. Для прикраси можна використовувати всякі намистинки, перли і бісер (рис. 96) [2].</p>
<p><i>Рисунок 96. Ганутель</i></p>	<p><i>Рисунок 95. Ізонитка</i></p>

Стринг-арт – техніка, яка була створена ще в 16 столітті. Все, що потрібно для створення робіт – це цвяхи та нитки. В якості основи використовується дощечка, де робляться контури цвяхами, а потім створюється сам малюнок (рис. 97) [2].

Рисунок 97. Стринг-арт

Рисунок 98. Різьблення

Різьблення – передбачає отримання рельєфного або об'ємного зображення за допомогою ножа, скальпеля, стамески. Традиційним є різьблення по: дереву, каменю, гіпсу, кістках. Особливої уваги заслуговує виконання ажурного візерунка в яєчній шкаралупі (рис. 98) [2].

Гончарство – вид декоративно-прикладного мистецтва, що полягає у обробці глини та виготовленні різноманітного кухонного посуду, а також цегли, кахлів та кераміки. Гончарні вироби на території України, що належали до трипільської культури визначалися вишуканістю форм, цікавою озлобленістю (рис. 99) [2].

Рисунок 99. Гончарство

Рисунок 100. Вітражі

Вітражі – твір мистецтва, орнаментальна або сюжетна композиція на склі або пластику спеціальними фарбами, що пропускає світло, поєднаних за допомогою металевих смуг (рис. 100) [2].

Пергамано – тиснення на пергаментному папері, що відноситься до середньовічного виду рукоділля. Ніжні і вишукані вироби створюються за допомогою простого олівця, листа пергаменту і інструменту для тиснення (рис. 101) [2].

Рисунок 101. Пергамано

Рисунок 102. Бісероплетіння

Бісероплетіння – різновид декоративно-ужиткового мистецтва з використанням перлів – природного чи штучного походження. З бісеру плетуть всілякі прикраси, аксесуари, ним прикрашають одяг і вишивають картини (рис. 102) [2].

<p>Керамічна флористика – виготовлення деталізованих, подібних натуральним, квітів з полімерної глини або іншої маси для ліплення (рис. 103) [2].</p>	 <p><i>Рисунок 103. Керамічна флористика</i></p>
 <p><i>Рисунок 104. Ювелірне мистецтво</i></p>	<p>Ювелірне мистецтво – різновид декоративно-ужиткового мистецтва; виготовлення художніх виробів з дорогоцінних металів (рис. 104) [2].</p>
<p>Пірографія – техніка, що застосовується в декоративно-прикладному мистецтві і художній графіці. На поверхню якого-небудь органічного матеріалу (деревини, фанери, пробки, паперу, картону) за допомогою розпеченої голки наноситься малюнок. В основному як матеріал застосовується деревина, тому пірографія широко відома як випалювання по дереву (рис. 105) [2].</p>	 <p><i>Рисунок 105. Пірографія</i></p>
 <p><i>Рисунок 106 Декорування</i></p>	<p>Декорування – це набір технік та художніх прийомів, за допомогою яких можна підсилити виразні властивості виробу, тобто прикрашання виробу з використанням образотворчих засобів (рис. 106) [2].</p>
<p>Ікебана – традиційне японське мистецтво створення композицій з живих квітів та рослин. З японської ікебана «живі квіти». Ікебана це ціла філософія, де зрізані квіти не руйнують природу, як вважають на заході, а навпаки – це продовження життя тільки в іншій формі (рис. 107) [2].</p>	 <p><i>Рисунок 107. Ікебана</i></p>
 <p><i>Рисунок 108. Колаж</i></p>	<p>Колаж – технічний прийом в образотворчому мистецтві, що полягає у наклеюванні на будь-яку основу відмінного від неї матеріалу у вигляді абстрактної, асоціативної або сюжетної композицій (рис. 108) [2].</p>

Макраме – текстильна техніка, в основі якої – в'язання вузлів; Для створення виробів в стилі макраме можна використовувати різні матеріали. Найбільш популярними з усіх є сизаль, шнури, шкіра, різні нитки (рис. 109) [2].

Рисунок 109. Макраме

Моделювання – передача зображувальних предметів і фігур в умовах того чи іншого освітлення. У рисунку моделювання здійснюється тоном (світлотінню), при цьому враховується й перспективна зміна форм. У живопису моделювання кольором (рис. 110) [2].

Рисунок 110. Моделювання

Петриківський різпис – українське декоративно-орнаментальне народне малярство, яке сформувалося на Дніпровщині в селищі Петриківка. Характерною особливістю петриківського розпису є переважання рослинних візерунків (здебільшого квіткових) і створення передовсім фантастичних, небувалих у природі форм квітів та птахів (рис. 111) [2].

Рисунок 111. Петриківський розпис

Рисунок 112. Декоративний розпис

Декоративний розпис – спосіб декорування інтер'єрів та екстер'єрів споруд, творів декоративно-ужиткового мистецтва; один з основних виражальних засобів монументально-декоративного мистецтва (рис. 112) [2].

Соломоплетіння – виготовлення предметів домашнього вжитку та іграшок з соломки злакових рослин (рис. 113) [2].

Рисунок 113. Соломоплетіння

	<p>Флористика – різновид декоративно-прикладного мистецтва та дизайну, яке проявляється у створенні флористичних робіт (букетів, композицій, панно, колажів) з різноманітних природних матеріалів (квітів, листків, трав, ягід, плодів, горіхів і т.і.), які можуть бути живими, сухими або консервованими (рис. 114) [2].</p>
<p><i>Рисунок 114. Флористика</i></p>	
<p>Анімалізм – (від лат. тварина) – жанровий різновид образотворчого та декоративно – ужиткового мистецтва. Зображення тварин на полотні (рис. 115) [2].</p>	
	<p><i>Рисунок 115. Анімалізм</i></p>
	<p>Аогами – мистецтво синтезу графіки, скульптури та живопису, засноване на методах роботи з папером в Японії, Китаї, Кореї (рис. 116) [2].</p>
<p><i>Рисунок 116. Аогами</i></p>	
<p>Кардмейкінг – мистецтво виготовлення вітальних листівок своїми руками (рис. 117) [2].</p>	
	<p><i>Рисунок 117. Кардмейкінг</i></p>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ветлугина Н. А. Художественное творчество и ребенок : монография. Москва : Педагогика. 1972. 287 с.
2. Вільна енциклопедія «Вікіпедія Україна». URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. Лист Міністерства освіти і науки України від 16.03.2021 № 1/9-148 «Щодо методичних рекомендацій до оновленого Базового компонента дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti>
4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>
5. Половіна О. Дитина у світі мистецтва. *Дошкільне виховання*. 2021. № 2. С. 3–8.
6. Шульга Л. М. Професіоналізм педагога як умова ефективного впровадження технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. *Неперервна освіта нового сторіччя : досягнення та перспективи*. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 14-21.05.2018. С. 89–95.
7. Шульга Л. М. Технологія розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. *Сучасні методики, інновації та досвід практичного застосування у сфері психології та педагогіки : міжнародна науково-практична конференція (Люблін, Польща 20-21.10.2017)*. С. 144–149.

За редакцією І. В. Удовиченко
Укладач: Л. Б. Міщенко

Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами арт-освітніх
технік образотворення: методичний посібник

Технічне редагування Сердюк О. П.
Комп'ютерна верстка Ніколаєнко М. С.

Підписано до друку ____ .06.2021 Гарнітура Times New Roman
Формат 60x84/16 Папір офсетний
Друк цифровий Ум. друк. арк. 4,2
Тираж 100 пр. Зам. № 18/19

Видавництво НІКО
м. Суми, вул. Харківська, 54
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи України
серія СМв № 044
від 15.10.2012
E-mail: ms.niko@i.ua
Телефон для замовлень: +38(066) 270-64-68